

SUOMEN KIELEN SUULLISEN TAIDON TESTAAMINEN¹

Kirsti Siitonen
Turun yliopisto

Since 1990, a national proficiency test of Finnish as a second language has been being developed at the Language Centre for Finnish Universities. The project has been funded by the Ministry of Education of Finland. The test will be a part of a national language proficiency examination system which has been being developed since 1992.

Tests have been constructed for three proficiency bands: basic (for skill levels 1 - 3), intermediate (3 - 5), and advanced (5 - 8). The levels correspond to levels 2 - 8 on the English Speaking Union scale. The test measures functional general-purpose language proficiency.

The two oral proficiency sections of the examination are discussed: speaking and listening. The oral proficiency scales and test tasks are examined and the problems of testing practice and assessment are discussed.

Key words: Finnish as a second/foreign language; oral proficiency test

TAUSTAA

Jyväskylän yliopiston Korkeakoulujen kielikeskuksessa kehitetään eri kielten testejä kielitaidon mittaamiseksi. 1980-luvun puolivälissä alettiin puhua ulkomaalaisten suomen kielen taidon mittaamisen tarpeellisuudesta. Silloin oli lähinnä kyse niistä ulkomailla asuvista suomalaista sukujuurta olevista nuorista, jotka halusivat osoittaa kielitaitonsa jonkin yleisesti hyväksytyyn testin avulla, sekä ulkomailla suomea vieraana kielinä opiskelevien kielitaidon yhtenäisestä testaamisesta. Korkeakoulu-

---

¹ Korkeakoulujen kielikeskuksen suomen kielen kokeita suunnittelevaan testityöryhmään kuuluvat artikkelinkirjoittajan lisäksi Eija Aalto, Ari Huhta, Päivi Leppänen, Maisa Martin, Minna Suni ja Mirja Tarnanen. Kiitän testityöryhmän jäseniä ja Sari Luomaa sekä Arja Lampista artikkelini kommentoimisesta.

jen kielikeskuksessa alettiin suunnitella **Suomen kielen tasokokeita**. Rahaa tähän työhön saatiin opetusministeriöltä vuosina 1990 - 1993. Vuonna 1990 aloitettiin testien laatiminen, jota jatkettiin seuraavina vuosina. Suomea toisena/vieraana kielenä opettavia on koulutettu testaa-jiksi ja koko järjestelmää on kehitetty. Suomen kielen tasokokeen perus- ja keskitason kokeita on käytetty kevästä 1991 alkaen. Niitä on koko ajan uudistettu ja muokattu saatujen kokemusten perusteella.

Vuonna 1992 opetushallitus asetti Aikuisten kieltenopetuksen kehittämisryhmän, jonka tehtävänä muun muassa oli selvittää aikuisten kielitutkin-tojen tarve ja taso englannin, saksan, ruotsin, ranskan, venäjän ja espanjan kielissä ja tehdä esitys tutkintovaatimuksiksi. Korkeakoulujen kielikeskus sai tehtäväkseen tutkinnon perusteiden laadintatyöt ja esikoejärjestelyt. Kehittämisryhmä on jättänyt loppumuistionsa **Aikuisten kielitaitotutkin-nosta (= AIKI)** opetushallitukselle 1.3.1994.² Tällä hetkellä (15.3.1994) kielitutkintojärjestelmästä on olemassa asetusluonnos, mutta varsinaisten tutkintojen käyttöönotto siirtyy syksyyn 1994, koska kielitutkintosäädökset eivät vielä ole voimassa. Pilottikokeita on kuitenkin jo järjestetty kaikilla tasoilla eri kielistä.

Suomen kielen tasokoe ja AIKI-tutkintoa on siis kehitelty peräkkäin ja rinnakkain Korkeakoulujen kielikeskuksessa. Nyt Suomen kielen tasokoe on liitetty kyseiseen AIKI-tutkintoon ja se on muokattu AIKIn kriteereiden mukaiseksi; käytössä ovat jo uusimuotoiset suomen kielen perus- ja keskitason kielitaitotestit.

---

² Aikuisten kieltenopetuksen kehittämisryhmän muistio. Opetushallituksen jul-kaisusarjat. Kehittämissarja 29/1993. Helsinki 1994. Tämä artikkelini pohjautuu osaan siitä perustyöstä, joka on ollut opetushallituksen muistion taustalla. Keskityn kuitenkin vain suullisen kielitaidon osa-alueeseen. AIKI on tutkinnon työnimi; nimi muuttunee lain voimaantulon yhteydessä.

Tällä välin laki on astunut voimaan ja tutkinnon nimi on **Yleiset kielitutkinnot** (laki 668/94; asetus 669/94). (toim. huom.)

Tässä artikkelissani esittelen Aikuisten kielitaitotutkinnon suullisen kielitaidon - pääasiassa puhumisen ja joiltakin osin myös puheen ymmärtämisen - testiosuuden päälinjoja ja tavoitteita sekä sivuan tähänastisia Suomen kielen tasokokeesta saatuja kokemuksia.

TUTKINNON LUONTEESTA JA RAKENTEESTA

Aikuisten kielitaitotutkinto (niin kuin tähän asti käytössä ollut Suomen kielen tasokokein) on näyttötutkinto, joka ei ole sidottu mihinkään oppimääriin. Tutkinnossa mitataan yleiskielitaitoa; myöhemmin mahdollisesti laaditaan myös ammattialakohtaisia lisäosia eri kielten tutkintoihin. (AIKI 1994: 3.)

AIKlin kuuluu viisi osaa: tekstin ymmärtäminen, kirjoittaminen, sanasto ja rakenne, puheen ymmärtäminen ja puhuminen. Kustakin kielitaidon osa-alueesta saadaan oma tasoarvionsa. Näin todistuksen lukija näkee esimerkiksi, minkälainen on toisaalta kyseisen testiin osallistujan suullinen kielitaito ja millainen taas toisaalta kirjallinen kielitaito. Tässä kielitaitotutkinnossa korostetaan nimenomaisesti kielitaidon profiilia ja eri osa-alueiden mahdollisesti erilaista hallintaa. Eri osa-alueiden erilainen hallinta on tavallista varsinkin alkuvaiheen kielitaidossa - usein syynä voi olla opetuksen tietynlainen etenemistapa tai ympäristön puhetilanteita suosiva tai suosimaton luonne (Huhta 1993a: 80). Tavallisesti kielitaidon profiili on aivan erilainen niillä, jotka ovat opiskelleet suomea vieraana kielenä omassa maassaan, kuin niillä, jotka ovat opiskelleet suomea toisena kielenä Suomessa.

AIKI on kriteeriviitteinen tutkinto, jossa taitotasot ja -arviot perustuvat taidonmäärittelyihin ja jossa kunkin testiin osallistujan tuloksia tasoarvioita annettaessa verrataan kyseisiin kriteereihin eikä toisiinsa. Aikuisten kielitaitotutkinnon taitotasoasteikko pohjautuu ESU:n (English Speaking Union) yhdeksänportaiseen taitotasoasteikkoon (van Ek 1975) - mahdolli-

sesti myös tuleva Euroopan Neuvoston asteikko on tämänkaltainen. Sisälönmäärittelyksissä on käytetty laajasti hyväksi Euroopan Neuvoston ns. threshold level -määrittelyä (van Ek & Trim 1990). Näissä kuvataan eri kielitaidon tasot alkeet hallitsevan kielitaidosta syntyperäisen kielenpuhujan tasoon asti. Kielitaitotutkinnossa korkein tasoarvio voi olla 8, tason 9 voi yleensä saavuttaa vain koulutettu, kieltä ammatikseen käyttävä syntyperäinen puhuja.

AIKIn taidonmäärittelyissä korostetaan niitä seikkoja, jotka ovat tärkeitä viestinnässä - erityisesti viestin perillemenossa kumpaankin suuntaan. Kyse on siitä, miten ei-äidinkielen viestijä tulee toimeen äidinkielisten kanssa kielitaidon kehittyessä. Viestin perillemeno on jokaisessa vaiheessa tärkeä; se, miten eri tavoin se menee perille, miten laajana, miten tarkasti ja minkäluonteisena, riippuu pitkälti siitä, millä tasolla ei-äidinkielen puhuja on ja luonnollisesti myös äidinkieltään puhuvan keskustelukumppanin yhteistyöhalusta ja tottumuksesta keskustella ei-äidinkielen henkilön kanssa.

MITÄ KIELITAITOA TÄMÄ TUTKINTO TESTAA?

Aikuisten kielitaitotutkinto (niin kuin myös tähän asti Suomen kielen tasokoe) pyrkii mittaamaan kommunikatiivista kielitaitoa. Kommunikatiivisuuden käsitteestä on erilaisia määritelmiä. Eri yhteyksissä käytetään kommunikatiivisen kompetenssin, kommunikatiivisen kielitaidon ja joskus toiminnallisen kielitaidon käsitettä.

Kielitaidon on eri aikoina määritelty koostuvan erilaisista kokonaisuuksista ja siitä on tehty erilaisia rakennemalleja (Larsen-Freeman & Long 1991: 38 - 40). Testaajien kannalta yksi tärkeä kielitaitomalli on Canalen ja Swainin vuonna 1980 (vrt. Canale 1983) julkaisema malli, joka syntyi 1970-luvun kielen funktioita korostavan ajattelun pohjalta. Teorian pääpaino on kielen rakenteessa, mutta siihen yhdistyy myös funktionaalinen näkökul-

ma; niinpä Canale esittääkin mallin siitä, mistä kommunikatiivinen kompetenssi hänen mukaansa koostuu. (Canale 1983; Huhta 1993a: 85.)

Canalen ja Swainin mallin pohjalta on Bachman (1990) esittänyt yksityiskohtaisen ja monipuolisen mallin. Bachman jakaa kielitiedon organisatoriseen tietoon, joka sisältää kieliopillisen ja tekstuaalisen tiedon, sekä pragmaattiseen tietoon, joka sisältää propositionaalisen (sanastoon liittyvän), funktionaalisen ja sosiolingvistisen tiedon. Kommunikatiivinen kielitaito kuitenkin on vasta sitä, mikä ilmenee tilannekontekstista, kun edellä mainitut tiedot kielestä eli kielellinen kompetenssi ja tieto maailmasta yhdistyvät (Bachman 1990). Ei kuitenkaan voida ajatella, että mikään yksittäinen teoria olisi aiheuttanut kommunikatiivisen testauksen aloittamisen - vaikutteet muutoksille ovat tulleet hyvin monista eri teorioista ja eri tieteenaloiltakin (Huhta 1993a: 133).

AIKissa pyritään ottamaan eri kielitiedon ja -taidon alueet huomioon ja seuraamaan, miten luontevasti ja sujuvasti henkilö suoriutuu eri tehtävistä ja tilanteista, joissa vaaditaan kielen käyttämistä ja ymmärtämistä (AIKI 1994: 9). Tutkinnossa käsitetään kielitaito siis pitkälti taidoksi **viestiä** vieraalla kielellä. Testiin osallistuja yritetään saattaa testissä sellaisiin tilanteisiin, joihin hän todellisuudessakin joutuu.

KIELITAITO ERI OPPIMISVAIHEISSA

Kielenkäyttäjän kielitaito kehittyy vaiheittain. Eri oppimisvaiheissa puhuja käyttää omalle tasolleen ja oppimisvaiheelleen ominaista kieltä ja pystyy täysipainoisesti osallistumaan vain tasoaan vastaaviin kielellisiin tilanteisiin. Alkuvaiheissa puhujalta vaaditaan **arkisen käyttökielen** hallintaa eli kielellistä selviytymistä elämän jokapäiväisissä tilanteissa. Myöhemmin vaaditaan myös **esiintymiskielen** taitamista, jolla tarkoitetaan selviytymistä julkisissa kielenkäyttötilanteissa ja keskustelunvalmiutta myös

käsitteellisesti vaikeista aiheista, ts. puhujalta vaaditaan sekä sosiaalisesti että kognitiivisesti hankalampien seikkojen hallintaa.

Se, miten henkilö toimii suullisesti omalla äidinkielellään, heijastuu myös siihen, miten hän toimii suullisesti vieraalla kielellä. Vieraalla kielellä ei toki voida olettaa oppijan selviytyvän paremmin tai useammassa tilanteissa kuin omalla kielellään; niinpä suomen kielen taidon ylimmät tasot ovat sellaisia, joista vain koulutettu ulkomaalainen voi selvitä, toisin sanoen hänellä pitää olla äidinkielelläänkin hallussaan esiintymiskieli.

Suullisen kielitaidon arvioijan tulisi myös muistaa, miten äidinkielen suomen puhuja käyttää kieltä. Suomalainenkaan puhuja ei välttämättä ole kovin aloitteellinen ja tehokas. Lisäksi on muistettava, että äidinkieliselläkin puhujalla puhe usein on katkonaista ja lauseet fragmentaarisia ja että hänellekin sattuu lipsahduksia. Onkin pystyttävä arvioimaan, olisiko testiin osallistujan puheen katkonaisuus ja fragmentaarisuus tietyssä määrin myös äidinkieliselle puhujalle luontevaa ja tyyppillistä vai kuvastaako se vain kielenoppijan kielitaidon puutteita. Toisaalta ei-äidinkielen puhuja saattaa paljastua ei-äidinkieliseksi nimenomaisesti puheensa korrektiuden ja täydellisyysperusteella. Näin käy toisinaan teoreettisesti erittäin pitkälle edistyneelle kielen oppijalle.

Kielitaidon tasoja³ tarkastellessamme voimme lähteä alkeiden hallinnasta ja miettiä, mikä oppimisen eri vaiheissa on olennaista ja erityisesti kielitaidon muutoksesta ja kehittymisestä kertovaa. Kuvaus on tehty laajaa oppijajoukkoa silmällä pitäen; aina on poikkeuksia tavallisesta oppijatyyppistä. Esimerkiksi kielen erityisalojen käyttäjät saattavat jo erittäin varhaisessa oppimisvaiheessa hallita oman alansa viestinnässä hyvinkin abstraktiset seikat, mutta olla toisaalta arkipäivän tilanteissa avuttomia.

---

³ Edellä mainitussa Aikuisten kielenopetuksen kehittämissryhmän muistiossa ovat liitteinä 1) eri taitotasojen kuvaukset, 2) testeissä käytettävien aihealueitten luettelo ja 3) testeissä testattavien kielenkäyttötarkoitusten luettelo.

Ensimmäisissä vaiheissa kielenoppijalla on kyky esittää "monologia"⁴, hän käyttää ennalta suunniteltuja fraaseja. Kahden ensimmäisen vaiheen ero käy ilmi seuraavista kuvauksista:

- 1 Alkeet hallitsevalla viestiminen on lähinnä omien tarpeitten ilmaisemiskykyä eikä niinkään vastavuroista viestintää. Hän saa usein vaivoin ja vain osin itsensä ymmärretyksi ja ymmärtää lähinnä vain yksinkertaistettua puhetta, joka sek in on luonteeltaan monologinomaista, vain tiettyjen fraasien käyttämistä.
- 2 Hän pystyy ottamaan tietoa vastaan ja pystyy puhumaan muustakin kuin itse määräämästään aiheesta. Hän ymmärtää odotuksenmukaista puhetta, mutta uudet tilanteet tuottavat usein ongelmia.⁵

Seuraavissa vaiheissa (vaiheet 3 - 6) kielenoppija alkaa selvitä arkisista kielenkäyttötilanteista, joissa vaaditaan todellista vuorovaikutusta toisen ihmisen kanssa.

- 3 Hän pystyy ainakin kasvokkaiseen kahdenkeskiseen kontaktiin yhden henkilön kanssa. Hän alkaa ymmärtää selkeää puhetta joistakin itselleen vieraammistakin aiheista.
- 4 Vähitellen myös varsinainen keskustelukontakti voi syntyä. Kielenoppija pystyy jokapäiväisessä tilanteessa esittämään asioita ja osallistumaan useampienkin henkilöiden yhteiseen keskusteluun sekä olemaan siinä itsek in aloitteellinen.
- 5 Myöhemmin hän pystyy paremmin osallistumaan keskusteluun yleisluonteisistakin aihepiireistä, jotka eivät liity kyseiseen puhehetkeen.

---

⁴ Saksankielinen tuttavani kävi Suomessa 1980-luvulla. 1930-luvulla saksaa koulussa lukenut rouva hämmästytti suuresti tätä tuttavaani selkeällä saksankielisellä puheellaan. Ulkomaalainen sai kaikesta suomalaisen antamasta informaatiosta selvän; kuitenkin hän ei saanut juuri yhtään omaa lausettaan ymmärretyksi. Kommunikointi oli yksipuolista ja toimi suomalaisen emännän ehdoilla.

⁵ Tässäkin vaiheessa puhe on monologinkaltaista siinä mielessä, että puhuja usein ottaa keskustelukumppanin puheesta vain yhden signaalin, johon hän reagoi ennalta opituilla kokonaisuuksilla. Itse opetan tällä hetkellä juuri Suomeen saapunutta 1/2 vuotta suomea vieraana kielenä opiskellutta sanavalmistaa opiskelijaa, joka kuitenkin toisinaan ottaa puheesta väärän signaaliin ja joutuu näin kommunikaation ulottumattomiin.

- 6 Kielenoppija ei ainoastaan hallitse viestin välittämistä tai kontaktin ottamista, vaan kykenee jo usein sopeuttamaan kieltään tilanteen mukaan eli löytää sopivan tavan käyttää kieltä kulloisissakin tilanteissa. Hän pystyy jo ymmärtämään vaikeahkoa ja abstraktia esitystä.

Pitkälle edistynyt (vaiheet 7 - 8) kielenoppija pystyy jo esiintymään julkisissakin kielenkäyttötilanteissa, esimerkiksi edustamaan yritystään tai muuta työyhteisöään erilaisissa vastuurooleissa. Hän kykenee löytämään vivahteikkaan, tilanteen huomioon ottavan tavan käyttää kieltä lähes kaikissa tilanteissa.

- 7 Tässä vaiheessa oleva kielenkäyttäjä osaa esiintyä luontevasti julkisissa tilanteissa ja ymmärtää vaivatta sekä yleisiä aihepiirejä että omaa erityisalaansa käsittelevää puhetta.
- 8 Tämäntasoinen kielenkäyttäjä tulee jo toimeen kaikissa samoissa tilanteissa kuin äidinkielenkin puhuja. Hän hallitsee sopivan, oikeakielisen, vivahteet tajuavan puhutavan ja käyttää jo idiomejakin hyvin.

Edellä kuvatut taitotasot kiteytän seuraavassa otsikonomaisiksi kuvauksiksi sekä puhumisen että puheen ymmärtämisen kehittymisestä.

Matka monologista julkiseen esiintymiseen ja vivahteikkaaseen osallistumiseen kulkee seuraavien vaiheitten kautta:

- 1 Osaa suppeita ilmaisuja
- 2 Selviytyy ennustettavista rutiinitilanteista
- 3 Selviää tutuissa tilanteissa (keskustelukumppanin tuella)
- 4 Selviää tutuissa tilanteissa (keskustelukumppanin tuettakin)
- 5 Selviää melko luontevasti sekä työssä että vapaa-aikana
- 6 On aloitteellinen ja melko tehokas (eli pystyy useimmiten saavuttamaan tavoitteensa)
- 7 Tulee toimeen julkisissa tilanteissa
- 8 Viestii tavoitteensa saavuttaen ja sopivia keinoja käyttäen vaativissakin tilanteissa
- 9 Viestii sujuvasti ja tilanteeseen sopivasti - esitys on hyvin jäsentynyttä.

Taso 9 on poikkeuksellinen kielitaidon taso, johon yltävät lähinnä kieltä ammatikseen käyttävät syntyperäiset puhujat. Tätä tasoarviota ei AIKI-testissä anneta, koska koe ei varsinaisesti mittaa tämäntasoista suoritusta.

Puheen ymmärtämisessä kehitys kulkee seuraavasti:

- 1
- 2 Ymmärtää selkiytettyä puhetta
- 3
- 4
- 5 Ymmärtää normaalitempoista - aiheen puolesta asteittain vaikeutuvaa -
6 puhetta
- 7 Ymmärtää vaivatta yleisiä aihepiirejä ja omaa erityisalaansa käsittelevää
puhetta
- 8 Ymmärtää kaikenlaista puhetta, vain kulttuurisidonnaiset sanonnat ja
jotkin sävyerot saattavat tuottaa vaikeuksia

TEHTÄVÄTYYPIT JA KOEJÄRJESTELYT

Näitä edellä esitettyjä suullisia taitoja testataan Aikuisten kielitaitotutkin-
nossa eri keinoin. Seuraavassa annan muutamia esimerkkejä tehtävätyy-
peistä (P = puhuminen; PY = puheen ymmärtäminen):

- 1 - 3 Perustaso:
(P) vapaa keskustelu, virikemateriaaliin tukeutuva keskustelu, ku-
vasarjan selostus;
(PY) tunnistamistehtävät, nauhoitettujen viestien ymmärtäminen,
osittaissanelu.
- 3 - 5 Keskitaso:
(P) vapaa keskustelu, mielipiteen esittäminen ja perustelu, sarjakuvan
selostus, erilaiset reagoititehtävät;
(PY) radiohaastattelun kuuntelu, reittiselostuksen ymmärtäminen.
- 5 - 8 Ylin taso:
(P) aiheeltaan määrätty keskustelu, lyhyen esityksen pitäminen,
arki-elämän kielenkäyttötilanteet;
(PY) vaikeahkon monologin (esimerkiksi esitelmän) ja puhekielisen
keskustelun kuuntelu, vaikean tekstin osittaissanelu.

Suomen kielen tasokoe suunniteltiin alkuun pieniä ryhmiä varten ja kaikki suullisen kielitaidon tehtävät päätettiin tehdä kasvokkain ilman kielistudiota. Ulkomaalaisten määrä on kuitenkin kasvanut Suomessa 1990-luvun alussa huomattavasti ja on tullut tarve mitata suurienkin ryhmien - lähinnä keskiasteen oppilaitoksiin pyrkivien - kielitaitoa. Tällaisissa tilanteissa kasvokkain tehtävän kokeen järjestäminen on työlästä ja aikaavievää. Niinpä on suunniteltu myös studioversioita. Kasvokkaistilanteessa suoritettava puhumisen osakoe on kuitenkin suomen kielen kokeessa ensisijainen vaihtoehto kaikilla tasoilla. Siinä on mahdollista osoittaa interaktiokykyä, joka ei puhtaissa studiokokeissa niin selvästi käy ilmi. Sitä paitsi studiokoe ei näennäisestä objektiivisuudestaan huolimatta ole ehkä niinkään objektiivinen. Siinä tarvitaan totuttelua studiotilanteeseen. Nauhoitetut kuvitellun keskustelukumppanin repliikit ovat tosin kaikille testiin osallistuville vääjäämättä samat eivätkä poikkea toisistaan niin kuin ainutkertaisen keskustelukumppanin repliikit, mutta kieltä hyvinkin ymmärtävän testisuoritus voi kaatua siihen, ettei hän osaa sopeutua studiotilanteen outouteen. Keskustelukokeessa testaajalla on sama tilanteen pehmentäjän asema kuin puhekumppanilla yleensäkin, ja testiin osallistuja näkee siinä tilanteen kokonaisuuden niin kuin tavallisisakin elämäntilanteissa eikä ole pelkän kuulemisen varassa. Keskustelukokeessa ovat näin ollen tärkeitä testaajan taidot ja keskustelun jälkeen arvioijan taito kuulla, mikä testitilanteen onnistumisessa riippuu testaajasta, mikä testiin osallistujasta.

NÄKÖKULMIA ARVIOINTIIN

Suullisten testien arviointia on perinteisesti epäilty liian subjektiiviseksi. Huolellisella suunnittelulla ja testaajien koulutuksella ongelmaa voidaan huomattavasti lieventää. Puhumista arvioitaessa voidaan esimerkiksi käyttää useita eri arviointikriteereitä rinnakkain ja niiden pohjalta laatia arviointiasteikot, joiden yhteistuloksesta voidaan vaikutelmanvaraisesti antaa kokonaisarvio tai sitten mekaanisesti laskemalla saada keskiarvo

(Huhta 1993b: 143, 150.) Arviointiasteikkojen avulla voidaan testiin osallistujalle myös välittää tieto siitä, minkäkaltaista ja millä tavoin painottunutta hänen suullinen kielitaitonsa on.

Suullinen kielitaito on niin moniulotteinen kokonaisuus, että sen katta-vaan arviointiin tarvitaan melko monta kriteeriä (Huhta 1993b: 176). Kansainvälisissä kielikokeissa käytetään useita eri kriteereitä kokeen käyttötarkoituksen ja erilaisten painotusten perusteella (ks. eri kielikokeiden arviointikriteerien esittelyä, Huhta 1993b: 171 - 175). Arviointisysteemiä joudutaan koko ajan kehittämään saatavan tutkimustiedon perusteella sekä myös koetehtävien luonteen ja kokeista saadun palautteen perusteella. Tällä hetkellä suomen kielen suullisissa kokeissa käytetään puhumista arvioitaessa seuraavaa osakriteeristöä:

yleisvaikutelma/sujuvuus
ymmärrettävyys
aloitteellisuus ja reagointi
painotus ja lauserytmi
ääntämyksen tarkkuus
sanaston riittävyys
kieliopin hallinta.

Puhumisen tasoarvio saadaan laskemalla mekaanisesti näiden eri osakriteerien tasoarvioiden keskiarvo.

Eri osakriteerit ovat helposti päällekkäisiä ja vaikuttavat toisiinsa. Todennäköisesti arvioija kuitenkin paremmin muistaa keskittyä eri ilmiöihin, kun hän joutuu niitä kohdistetusti tarkkailemaan. Tärkeätä on löytää sellaiset ilmiöt, jotka oppijat usein hallitsevat epätasaisesti (esimerkiksi puhuja saattaa vaikuttaa sujuvalta, mutta kieliopin hallinta on hyvin epätarkkaa, ks. Huhta 1993b: 162). Tällöin kyseisenkaltaisella analyttisellä arviointimenetelmällä on merkitystä.

On tavallista, että kuulijalle painotuksen ja lauserytmin oikeellisuus antaa sen käsityksen, että puhuja on erittäin taitava kyseisessä kielessä. Tämä

kohta saattaa olla sopusoinnussa yleisvaikutelman/sujuvuuden tasoarvion kanssa, kun taas jonkin muun seikan, esimerkiksi sanaston riittävyyden ja kieliopin hallinnan, tasoarviot voivat olla kaukana edellisistä. Tällaisten epätasaisuuksien havaitseminen on varsin mielenkiintoista ja tärkeätä arvioijalle itselleenkin. Ymmärrettävyys on varmasti interaktion onnistumisen kannalta etenkin alemmilla tasoilla tärkein ilmiö, mutta todennäköisesti ymmärrettävyys on tavallaan eri osakriteerien yhteisvaikutuksen tulos. Sen arvioiminen yhtenä osana on kuitenkin perusteltua ymmärrettävyysvaikutelman painoarvon vuoksi.

Suullista kielitaitoa ei voi arvioida vain keskustelutilanteessa. Kaikki suulliset esitykset nauhoitetaan ja puhuminen arvioidaan myöhemmin edellä mainittujen osakriteerien pohjalta.

Suomen kielen tasokokeessa on arvioijilla ollut mahdollisuus tutustua ns. maamerkkivideoon, jolle on nauhoitettu eritasoisten kielenoppijoiden kielinäytteitä. Videon avulla voi saada kuvan kullakin tasolla vaaditun kielitaidon luonteesta. Ymmärrettävyyden arvioinnissa tarvittaisiin oikeastaan arvioijiksi henkilöitä, jotka eivät ole tottuneet kuuntelemaan ei-äidinkiellisen suomenkielistä puhetta. Tottunut ulkomaalaisopettaja ymmärtää liian hyvin. Se, että arvioijan eksplisiittisesti pitää kiinnittää huomiota useisiin eri seikkoihin, auttaa häntä kuitenkin pääsemään mahdollisimman lähelle sitä käsitystä, joka ulkomaalaisen puheeseen tottumattomalla kuuntelijalla intuitiivisesti on puheen ymmärrettävyydestä. Miettinen (1993) kokeili pro gradu -tutkielmassaan, miten ns. naiivit eli ulkomaalaisen puheeseen tottumattomat suomalaiset reagoivat 11 ulkomaalaisen antamaan kielinäytteeseen suomen kielen tasokokeessa. Tutkielman tulosten mukaan naiivit natiivit päätyivät erityisesti alhaisella kielitaidon tasolla hyvin lähelle samoja näkemyksiä kuin koulutetut arvioijat (, jotka siis ovat näitä edellä mainittuja tottuneita ulkomaalaisopettajia). Ylemmillä taitotasolla (mm. keskitason kokeissa) Miettinen havaitsi eri arvioijilla joitakin ristiriitoja ymmärrettävyyden määrittämises-

sa, mutta kaiken kaikkiaan Miettisen työ tukee osakriteeristön tarkentavaa vaikutusta arviointiin.

Se, miten testiin osallistuja ymmärtää suomenkielistä puhetta, arvioidaan pääasiassa kirjallisten vastausten perusteella. Tässä puheeseen liittyvien kysymysten laatijan on tarkoin mietittävä, minkälaista informaatiota kyseisestä puheesta testiin osallistuja ylipäänsä voi itselleen hahmottaa. Jos puheen ymmärtämistä testaavat kirjalliset vastaukset antavat epäselvän taitotasoarvion, tulosta voidaan tarkentaa arvioimalla nauhoitettua interaktiutilannetta puheen ymmärtämisen kannalta.

LOPUKSI

Suullisen kielitaidon arvo on erittäin suuri, kun kieltä opiskellaan toisena kielenä opetettavan kielen maassa. On tärkeätä, että kielenoppija saa monipuolisen, eri kriteerein analysoidun kuvan kielitaidostaan, jotta hän voisi kohentaa juuri itselleen tärkeimpiä kielitaidon osa-alueita. Aikuisten kielitaitotutkimuksen niin kuin myös tähänastisen Suomen kielen tasokokeen yksi päämäärä on motivoida tavoitteelliseen kielitaidon kehittämiseen ja jatko-opiskelun kohdentamiseen niille taitoalueille, joita oppija ei vielä riittävästi hallitse. Tekemieni havaintojen perusteella oppijalla itsellään on suullisen kielitaidon alueella epämääräisiä käsityksiä omasta kielitaidostaan vieläkin enemmän kuin kirjallisen kielitaidon alueella. Kun oppija pystyy suoriutumaan välttämättömmistä jokapäiväisistä rutiineista, hän helposti tyytyy vain minimisuoritukseen ja kuvittelee saavuttamansa kielitaidon jo kyllin hyväksi.

LÄHTEET:

- AIKI 1994 = *Aikuisten kieltenopetuksen kehittämissryhmän muistio*. Opetushallituksen julkaisusarjat. Kehittämissarja 29/1993. Helsinki.
- Bachman, L. 1990. *Fundamental Considerations in Language Testing*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Canale, M. 1983. On Some Dimensions of Language Proficiency. In J. Oller (ed.) *Issues in Language Testing Research*, 333 - 342.
- van Ek, J. A. 1975. *Systems Development in Adult Language Learning. The Threshold Level*. Strasbourg, Council of Europe.
- van Ek, J. A. & J. Trim 1990. *The New Threshold Level*. Strasbourg, Council of Europe.
- Golden, A. & A. Hvenekilde (eds.) 1994. *Rapport fra det andre forskersymposiet om Nordens språk som andrespråk i Oslo 19. - 20. mars 1993*. Institutt for lingvistiske fag, Universitetet i Oslo.
- Huhta, A. 1993a. Teorioita kielitaidosta: Onko niistä hyötyä testaukselle. In S.Takala (ed.) *Suullinen kielitaito ja sen arviointi*, 77 - 142.
- Huhta, A. 1993b. Suullisen kielitaidon arviointi. In S.Takala (ed.) *Suullinen kielitaito ja sen arviointi*, 143 - 226.
- Larsen-Freeman, D. & M. H. Long 1991. *An Introduction to Second Language Acquisition Research*. London: Longman.
- Martin, M. & E. Aalto & A. Huhta & K. Siitonen & M. Suni 1994. Developing a national proficiency test of Finnish as a second language: the process and problems. In A. Golden & A. Hvenekilde (eds.), *Rapport fra det andre forskersymposiet om Nordens språk som andrespråk i Oslo 19. - 20. mars 1993*, 294 - 302.
- Miettinen, H. 1993. *Ulkomaalaisen suomenkielinen puhe*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, suomen kielen laitos.
- Oller, J. (ed.) 1983. *Issues in Language Testing Research*, Rowley, Mass.: Newbury House.
- Takala, S. (ed.) 1993. *Suullinen kielitaito ja sen arviointi*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 77. Jyväskylä.